

БЕШИК ЫРЫНЫН НАРИСТЕНИН ДЕН СОЛУГУНА ТИЙГИЗГЕН ПАЙДАСЫ

А.А. Акылбекова

И.К.Ахунбаев атындагы Кыргыз мамлекеттик медициналык академиясы,
кыргыз тили кафедрасы
Бишкек ш., Кыргыз Республикасы

Корутунду. Бул макалада бешик ырынын наристенин ден соолугуна тийгизген пайдасы, ымыркайдын калыптануусундагы ролу туурасында сөз болмокчу. Учурда көптөгөн изилдөөлөрдөн кийин сөздүн магиялык күчүн дүйнөлүк окумуштуулар айтып келишүүдө. Бул изилдөөгө таянсак, ар бир айтылган сөз, ойлогон ой иш жүзүнө аша алат.

Негизги сөздөр: Ымдоо-жаңсоо, ишарат, мимика, магия, бата, каалоо-тилек, энергия, негатив, позитив

ПОЛЬЗА КОЛЫБЕЛЬНЫХ ПЕСЕН ДЛЯ ЗДОРОВЬЯ РЕБЕНКА

А.А. Акылбекова

Кыргызская государственная медицинская академия им. И.К.Ахунбаева,
кафедра кыргызского языка
г. Бишкек, Кыргызская Республика

Резюме. В этой статье рассмотрены материалы о пользе колыбельных песен для здоровья и роли формирования ребенка. В данное время ученые доказали что каждое произнесенное слова и мысль могут реализоваться

Ключевые слова: жест, сигнал, мимика, магия, благословение, пожелание, энергия, негатив, позитив

THE BENEFITS OF LULLABY FOR CHILD'S HEALTH

A.A. Akylbekova

Kyrgyz State Medical Academy named after I.K. Akhunbaev,
Department of Kyrgyz Language
Bishkek, the Kyrgyz Republic

Abstract. This article says about the benefits of lullaby for child's health and the role of child formation. Nowadays, after many studies the worldwide scientists tell about magical power of the word. According to the research, every spoken word and thought can be realized.

Keywords: gesture, signal, facial expression, magic, blessing, wish, energy, negative, positive.

Сөз адамдар ортосундагы карым-катыштын, баарлашуунун, маалымат алуунун каражаты. Ырас, ымдоо-жаңсоо, ишарат, мимика аркылуу кандайдыр бир ойду билдирүүгө болот. Бирок, толук ойду, идеяны жеткизе турган объективдүү чындыкты андап түшүнүүнүн, баалап барктоонун маанилүү куралы – сөз. Сөздүн адамга тийгизген таасирин, анын магиялык касиетин, өзгөчө күчүн, позитивдүү же негативдүү энергияга ээ экендигин дүйнөлүк окумуштуулар далилдеп келишүүдө. Ал эми биздин ата-бабаларыбыз жогоруда санап өткөн сөздүн касиетин өзүнүн оозеки жараткан элдик макал-лакаптарында, айтымдарда деги эле элдик оозеки чыгармачылыгында камтып келишкен. Жаңыдан дүйнө таныганга белсенип, ата-энесинин мэ-эримине бөлөнүп, сөз тыңшай баштагандагы эненин ымыркайга болгон каалоо-тилеги, батасы. Сөздүн позитивдүү магиялык касиет-күчкө ээ экендиги баталардан да байкалат. Кыргыз элинде: “Бата менен эл (эр) көгөрөт”, “Баталуу кул арыбас” өңдүү макал-лакаптар көп эле кездешет.

Кыргыз элдик педагогикасындагы баланы тарбиялоо факторлорунун бири-бешик ыры. “Эненин бешик ыры – уул-кыздын өмүр жашоосунун башаты. Анда эне сүтү да, эне тили да, ата салты да, Ата журту да анын тарыхы чөгөрүлгөн” (С.Рысбаев) [1]. Демек, бешик ыры–кыргыз элинин этнопедагогикалык идеялары сакталган ыйык куту, эне менен баланын мамилесинин, сүйүүсүнүн түйүлдүгү, “эненин бешик

ырын укпай өскөн баланын энесинен жетим өскөн баладан айырмасы жок” деп Расул Гамзатов белгилеп кеткен. Ошондой эле балдар жазуучусу Сулайман Рыспаевдин “Бешик ырын өз энесинен укпаган бала кийин, өз канынан жаралган баласын да эркелетип, мэ-эрим төгө албай калат”-деген кеби бар. Аталган ырларды энелер гана ырдабастан жаш секелек кыздар да үйрөнүп, жаттап алышып, эне болгонго чейин эле куурчактарын “жаткырууда” аларды “уктатууда” же кичүү бөбөктөрүн кародо ырдашкан. Алардын мындай аракетин “энелик инстингди” пайда кылууга өбөлгө түзгөн. Мисалы:

*Алдей бөпөм, ыйлаба,
Менин жаным кыйнаба.
Атаң тойго кетиптир,
Ак кесе толо эт келет.
Энең тойго кетиптир,
Эмчеги толо сүт келет.
Алдей бөпөм, ыйлаба,
Эжекеңди кыйнаба.
Кырма табак кылдырба,
Кыруусу менен койдурба.
Куру кыйнап эженди,
Кокуйлатып ыйлаба.*

Бешик ырынын текстти кылымдар боюу оңдолуп, жаңыланып турган. Эң маанилүүсү анын бир калыптагы ритми, интонациясы. Бул сөздөр “Сила колыбельной” деген окумуштуулардын изилдөөсүнөн алынды. Чындыгында бешик ыры качан пайда болгондугу, кимдер тарабынан ойлонуп табылганы тарых барактарында калган эмес.

Бешик ырлары - дүйнөнүн көпчүлүк элдеринде кездешчү, анын ичинде кыргыз оозеки поэзиясындагы лирикалык жанр. Бешик ыры баланы уктатуу, сооротуу, алаксытуу, тарбиялоо максатында айтылат. Ошону менен бирге анда наристенин бакты-таалайлуу, элдин кызматына жараган жакшы адам болушу жөнүндөгү ой-тилек, максат да билдирилет. Ошондой эле бөбөктүн келечегине жакшылык каалоону билдиргендиги, ага акыл - насаат айткандыгы менен да айырмаланат.

Кыргызстанда бешик ыры эмес бешик жоголуп бара жатат. Бул тууралуу “Кабар” агенттигине манасчы Рысбай Исаковдун билдирген маеги бар. Бул чындыгында өкүндүргөн көрүнүш. Орто кылымдардагы улуу дарыгер жана азыркы медицинанын негиздөөчүлөрүнүн бири Абу Али ибн Сина баланын туура өсүшү жана тарбия алышы үчүн эки нерсе керек дейт, анын бири – аста-секин терметип туруу, экинчиси, ошол терметүүгө кошуп музыка угузуу, демек бешик ырын ырдоо дейт.

Бешик ырлары дүйнө жүзүндөгү көпчүлүк улуттарда ырдалып тарыхы байыркы кылымдарга барып такалат. Орто кылымдарда жазылып, биздин күндөргө чейин жеткен Махмуд Кашкаринин “Түрк тилдеринин сөздүгү” эмгегинде, түрк элдеринде бешик ырлары ырдалгандыгы, алар “балу-балу” деп аталгандыгы жазылып калган. Түрктөрдө “нинни”, татарларды “элли” каракалпактарда “хейя” өзбектерде “алла” деп айтылган.

Кыргыз элинде бир эле доордо миңдеген энелер болсо, алардын албетте, орток мурасы бешик ыры жаралган. Бирок, ар бир эненин өзүнүн ыры бол-

гон, себеби ар бир эне баласына өзүнүн жеке тилегин билдирген.

Ал эми обон, үн баланын ден соолугунун чың болушуна жана келечекте мыкты бир таланттын өсүшүнө багыт берерин айтууга болот. Баланын сезими өсүп, музыканын таасиринде чоңоет.

Адистер эне менен баланын, ата менен баланын ортосундагы өз ара мамилелери канчалык жакын болсо, ошончолук баланын өнүгүүсү үчүн баа жеткис каражат экенин, бала тарбиялоодо чоң сапаттык секирик болорун белгилешкен.

*Алдей бөбөк ыйлаба,
Энекеңди кыйнаба.
Элди жоодон коргогон,
Баатыр болор бекенсиң.
Эл таалайын ырдаган,
Акын болор бекенсиң.
Алдей-алдей ак бөбөк,
Ак бешикке жат бөбөк.*

Чындыгында эле бешик ырын угуп чоңойгон баланын угуусу, туюсу, сезүүсү жогору болгон. Орус элинде эгерде мүнөзү начар, адамгерчилиги жокко эсе болгон адамды “Ымыркай кезинде, бешик ырын уккан эмес го” деген кеп эл арасында жашап келген. Бешик ырынын элдик педагогикасы тууралуу сөз кыла турган болсок, жазуучу, публицист, педагогика илимдеринин доктору, профессор Абдыкерим Муратовдун “Бешик ырында дүйнөнүн эч нерсесин биле элек наристеге улуу адамдардын сүйүүсү, камкордугу сиңирилген, гумандуу педагогиканын эң биринчи жана эң эле эффективдүү этабынын башталышы камтылган” - деген пикири, таамай айтылып, элдик

педагогикада да орду чоң экенин таасын көрсөтүп берүүдө.

Азыркы кезде балдар бешик ырын укпай чоңойгондуктан мээримсиз чоңоюп, эне тилин жакшы билбей, кыргыз тили жарды тил деп жүрүшпөйбү. Ошондуктан бешик ырлары баланын жакшы адам болуп өсүшүнө өбөлгө болот деп ойлойм. Илгертеден эле макалдаштырып, сөздөрдү ырдай кылып куюлуштуруп сүйлөгөн кыргыз элинин салты уланып, жаш келиндер да сөздү баалап-барктаганга, мааниси менен сүйлөгөнгө, жаштайынан каалоо-тилектерин эркин билдиргенге көнүшөт. Эне менен баланын мамилеси бекем болот. Мунун далили катары төмөндөгү эл ичинде ырдалып жүргөн мээримдүү мүнөздөгү, көшүлткөн ыргактарга бай, жүрөктүн түпкүрүнөн сызылып чыккан мукамдуу бешик ырларын айтсак болот.

Колдонулган адабияттар

1. Рысбаев С. *Сөз жөнүндө дастан.*–Б., 2006, 13-б.
2. Рысбаев С. *Азыркы кыргыз балдар адабияты проблемалар жана портреттер.* –Б.: 1998-ж, 8-9-б.
3. Махмуд Каикари Девани *лугат ат-турк*, Бишкек.: 2011-ж.
4. Муратов А. М. *Эненин бешик ыры-баланын сезимталдыгынын башаты// Кыргыз билим берүү академиясынын кабарлары.* –2013.-13.-48-б.